

Jorge Martí

Imaginau que al mig d'un western el director ens du, com sembla de rigor, a l'interior d'una cantina infecta, d'un saló mal il·luminat de l'oest americà. El poble es diu Tombstone i és de nit. Un grup de vaquers i pistolers, amb barba de dues setmanes (d'aquests que probablement fa anys que no es banyen) formen l'auditori. Volen divertir-se i han begut un pèl massa. Damunt d'una taula (improvissat escenari) un actor borratxo intenta mantenir-se dret. El fum del tabac i la pols de les praderes que entra per la finestra dibuixen l'atmosfera adequada. Vull dir que tot sembla una mica irreal. El borratxo demana silenci. De fet, no se l'entén molt bé, però es dirigeix al pianista: "Trobador, toca una musica que m'inspiri", i el trobador, amb un gest d'escepticisme (segurament no acaba d'entendre molt bé allò de trobador), inicia la seva melodia. I el borratxo comença a recitar: "Ser o no ser, aquesta és la qüestió", etc... Inexplicablement, la borratxera se li ha espasat i les seves paraules omplen el buit infinit dels espais naturals i salvatges. La màgia de la literatura, la llum de la civilització que arriba a aquells territoris mig colonitzats. Els vaquers s'enfaden i tracten d'interrompre l'actor: "No saps dir més que poesies. Ara ballaràs". I desapareixen uns trets, tot rient. Està clar que el teatre isabel·lí no entra dins dels seus esquemes del que és passar-s'ho bé un dissabte a la nit. De sobte, una veu s'alça serena entre el públic i hi posa ordre. És Doc Holliday, temut i respectat pistolero que vol acabar de sentir el monòleg de *Hamlet*, dins aquell saló de Tombstone, al mig de les praderes americanes. Fa molts anys, segons diu, que no ha escoltat aquelles paraules. L'actor i el doctor Holliday, que s'uneix a ell, acaben el monòleg a dues veus.

No, no és cap experiment d'avantguarda, ni Kenneth Branagh ha intervingut en la elaboració del film. Es tracta senzillament de *My darling Clementine* (*Pasión de los fuertes*, a la versió castellana), i va ser rodada l'any 1946. El seu director, l'inclassificable John Ford, el considerava, amb la seva peculiar modestia, un western més, i quan li varen demanar què pretenia amb ell, "Res", va contestar, "solament diners, guanyar diners". Però el seu projecte va

superar el que hom pot esperar d'una simple pel·lícula alimentícia: una vegada més havia convertit, amb el seu geni, la prosa del gènere en poesia, la llenegadissa poesia que solament els millors directors han estat capaços d'atrapar amb imatges.

Pasión de los fuertes va ser el darrer film que Ford filmà per la FOX. L'argument del film recrea un dels mites èpics de la història nordamericana, el duel de Wyatt Earp, sheriff de Dodge City, amb l'ajut de Doc Holliday, contra la família Clanton, al OK Corral de Tombstone. Aquesta història s'ha duit al cinema en moltes oca-

sions, abans i després de la pel·lícula de Ford: *Frontier marshall* (1934), *Powder river* (1953), *Duelo de titanes* de John Sturges (1958), i, recentment, amb l'última revifada de westerns que ha produït Hollywood, *Wyatt Earp* (1993) de Lawrence Kasdan i *Tombstone*, (1993) de G. Pancosmatos. La diferència bàsica entre aquestes pel·lícules (algunes d'elles molt dignes; d'altres no tant) i el film de Ford és la capacitat innata d'aquest darrer per aprofundir, amb uns mitjans tècnics molt senzills i amb un argument que podríem qualificar de tòpic, dins els sentiments més íntims dels personatges. Els seus protagonistes quasi no s'expressen amb paraules. (A Robert Parrish, muntador de molts dels seus films, li va dir, mig en broma, "No els deixis parlar mai, als personatges, a no ser que tinguin alguna cosa a dir".) Però Ford, als seus millors films, obliga els actors a parlar en silenci, per mitjà de l'expressivitat dels rostres i sobretot dels ulls (estic pensant en John Wayne i Maureen O'hara a *El hombre tranquilo*).

El que més sorprèn de *Pasión de los fuertes*

és el partit que John Ford és capaç de treure de dos actors tan poc expressius com Henry Fonda, en el paper de W. Earp, o Víctor Mature, sens dubte un dels pitjors actors del cinema de tots els temps, però que en aquesta pel·lícula, com a Doc Holliday, aconsegueix el paper de la seva vida. De fet, és innegable que l'atractiu de la pel·lícula es deu precisament a la feina actoral dels dos protagonistes. Deixant de banda la mera anècdota del duel al OK Corral, John Ford fa girar tot el film a l'entorn del contrast i posterior pacte entre aquests dos personatges, que simbolitzen dos tipus ben diferents d'heroi: Wyatt Earp, l'home recte, amb un sentit rigorós de la justícia, sempre polític i ben vestit, defensor desinteressat de la llei, i Doc Holliday, l'home vençut pels anys i per moltes equivocacions inconfessables, a qui no li resta més que la dignitat, si es vol merament estètica, de passejar amb el cap ben alt la seva pròpia ruïna, la seva disipació, però que en el fons encara guarda uns valors ètics, com demostra al posar-se de part de Earp, quan aquest finalment s'enfronta amb els Clanton. L'heroi tradicional, el cavaller W. Earp, davant l'heroi contemporani, Doc Holliday, qui simbolitza amb tot encert aquesta dignitat de la derrota que trobam als grans personatges literaris del nostre segle, tal vegada, la darrera heroïcitat que encara ens permet la vida.

Ja des del seu primer western de llarga durada (*Caballo de hierro*, a finals dels 20), o en algun dels posteriors (com *La diligencia* o *Centauros del desierto*), Ford havia demostrat que el secret del seu art radicava en la combinació d'un innegable sentit èpic de la narració (els paisatges oberts i els pioners que els travessen) i una subtil introspecció dins la psicologia dels personatges. I això, ja ho he dit, amb uns mitjans tècnics molt senzills, perquè, com és sabut, Ford abominava dels directors que mouen la càmera tot el temps. La càmera, segons ell, ha de semblar quieta i desplaçar-se únicament quan sigui imprescindible, de tal forma que l'espectador es capbuci dins la història narrada i oblidí durant la projecció la presència de la càmera, és a dir, el caràcter artificial o artístic d'allò que veu a la pantalla.